

**John Dewey**  
**Skupna vera**

Mengeš: Ciceron, 2008,  
107 strani.

John Dewey (1859-1952) je eden najvidnejših predstavnikov ameriškega pragmatizma, filozof in psiholog, ki je svojo teorijo vseskozi preverjal v praksi, v družbenem angažmanju, predvsem na področju vzgoje in izobraževanja. Znan je njegov stavek, da predmet filozofije ni filozofija, ampak "težave ljudi". Lani je pri založbi Ciceron izšel prevod njegovega krajšega dela iz leta 1934, kjer se ukvarja z vprašanjem religije in religioznega, z naslovom *A Common Faith*, "Skupna vera" (s predgovorom Lenarta Škofa in spremnim besedilom Douglasa R. Andersona: *Prebujanje v vsakdanjem: doživljanje religioznega v ameriški filozofski tradiciji*).

Za Deweya je ključni problem sodobnega položaja religije v njeni tradicionalni povezanosti z nadnaravnim, ki jo sprejemajo tako njeni zagovorniki kot tudi kritiki iz vrst ateizma in racionalizma. Zato naredi ločnico med religijo (oz. religijami, ki so v svoji mnogovrstnosti nezvedljive na enotni imenovalci) in religioznim, ki pa ni posebna vrsta izkušnje, ampak kvaliteta ali element, ki je lahko prisoten v vsakršni (vsakdanji) izkušnji. Religiozno je zanj učinek, ki nastopi vsakokrat, ko izkušnja v nas sproži

trajne spremembe, ki se nanašajo na celoto sebstva in sveta (ta je sama po sebi idealna, saj ne obstaja v empiričnem svetu). Pri tem religija ni vzrok teh sprememb, ampak velja, da "ko zaradi katerega koli vzroka in s pomočjo katerega koli sredstva ta učinek dejansko nastopi, ima religiozen pomen in funkcijo" (str. 27).

Učinek religioznega je sledenje idealnemu cilju, ki nima podlage v obstoječi stvarnosti (kot trdi idealizem), ampak v življenjskem svetu nastopa zgolj v možnosti. Uresničevanja ideala človek ne more nadzorovati, kar pa ne pomeni, da nam preostane le še vera v nadnaravno in v posebne kanale dostopa do resnice, ki nam jih skušajo posredovati posamezne religije. Dewey zato zagovarja pluralnost dostopov do uresničevanja idealnih ciljev. Religiozne vrednote je potrebno osvoboditi vseh nebistvenih elementov, ki jih omejujejo na neko specifično delovanje in intelektualno prepričanje. To je tudi razlog, zakaj Dewey šteje za nujno, da prekinemo s zahtevami posameznih religij po monopolnem položaju v odnosu do religioznosti in dostopa do uresničevanja idealnih ciljev, to je, da se predstavlja kot "poseben in odmaknjen kanal dostopa do resnic" (str. 39).

V tej luči lahko gledamo tudi na spor med "resnicami vere" in znanostjo. Postopen umik posameznih verskih po-

stavk nam kaže, da stvarnost religioznega ni povezana z intelektualnimi vsebinami religij. Napredek znanosti vedno bolj zapolnjuje področja, prej pridržana verskim resnicam. Danes ostaja za nas veljavna le še znanstvena metoda: "K resnici vodi samo ena gotova pot - pot potrpežljive, kooperativne raziskave, ki deluje z opazovanjem, poizkusom, zapisom in nadzorovanim premislekom" (str. 41). Zato ni sprejemljiv noben skupek nespremenljivih prepričanj več, saj ne moremo trditi, da za njimi stoji neko posebno območje realnosti (ta predpostavlja dualizem naravno - nadnaravno). Namesto tega Dewey predlaga, da v objektivnih religijah vidimo simbole idealnih vrednot.

Iz tega lahko že vidimo, da v besedi "Bog" po Deweyu ne smemo videti posebnega Bitja, ampak "enotnost vseh idealnih smotrov, ki nas prebujajo k hotenju in delovanju" (str. 49). Potrebno je doseči ločitev Boga (ideala) od dejstva obstoja, ki mu ne pridoda ničesar (razen moči za manipulacijo). Idealni smotri so dejanski ravno kot smotri, kot gonila v posameznikih, ustanovah in njihovih dejanjih. Pri ideji božanskega gre za ravnesje med idealom (kot domišljajskim zasnutkom možnosti) in njegovim utelešenjem v delovanju: "aktivni odnos med idealnim in dejanskim je tisti, kateremu bi dal ime 'Bog'" (str. 57). Ime je pri tem pogrešljivo, nepo-

grešljiva pa je ideja, ki jo vsebuje, ideja delujoče združenosti idealnega in dejanskega. Ločitev idealov od obstoja v posebnem območju realnosti tako prinaša po eni strani spoznanje, da so spremenljivi, odvisni od zgodovinsko določenih razmer, po drugi strani pa jih osvobaja povezanosti z nadnaravnim in s tem podvrženosti iluzijam, kar jim daje večjo moč udejanjanja v človeških prizadevanjih.

Še večji vpliv kot znanost pa ima na današnji položaj religije premik v tem, kar Dewey imenuje "družbeno središče gravitacije". Članstvo v cerkvah je iz stvarnosti, v katero se rodimo, postalo prostovoljna izbira, s tem pa se je odprl prostor za širitev in pluralizacijo združenj, ki delujejo za iste cilje izven zamejenih okvirov posameznih religij. Pod vplivom razvoja znanosti in tehnike ter posledičnega razvoja družbe so se spremenili sami "pogoji, pod katerimi se ljudje srečujejo in skupaj delujejo" (str. 66), oziroma vsakdanja družbena praksa. Družbena funkcija religije se je spremenila v skladu s postopno sekularizacijo elementov družbe, ki so bili pod njenim okriljem. Porast sekularnega področja predstavlja premik zanimanja k naravnim dobrinam, ki se v optiki religij kaže kot odmik od religioznega, izenačenega z nadnaravnim. Vendar ta proces pomeni izgubo (cerkva) ali dobiček (sekularne družbe) le z vidika dua-

lističnega ločevanja med religijskim in sekularnim. Dewey v zgodovini izpostavi tri stopnje rasti. V prvi so naravni človeški odnosi pojmovani kot skvarjeni in potrebni nadnaravne pomoči; v drugi je prepoznano ujemanje med naravnimi in nadnaravnimi vrednotami (v liberalni teologiji). Tretja stopnja predstavlja spoznanje, da so nadnaravne vrednote idealizacija naravnih odnosov, s tem pa se lahko dokončno osredotočimo na negovanje in širjenje vrednot naravnega človeškega občevarja, ki so nosilke idealnih smotrov in s tem religioznosti. V pojmu religioznega kot kvalitete izkušnje ločevanja med profanim in sakralnim ni več mogoče utemeljiti. Dejanska izguba moči institucij religije je zato za Deweya pozitiven premik k večji osebni zavzetosti in prizadevanju.

Preusmeritev človeških prizadevanj z nadnaravnih ciljev na naravne vrednote prenaša moč religiozne inspiracije na razvoj družbene inteligence, ki šele lahko pripelje do izboljševanja institucij in družbenih struktur, ker se ne izgublja v sklicevanjih na nadnaravno rešitev. Poudarjanje neučinkovitosti človeškega prizadevanja tako služi zgolj ohranjanju družbenih razmerij moči, ki ovirajo razvoj in delovanje družbene inteligence. Slednjo Dewey pojmuje neintelektualistično, kot vpeto v delovanje, povezano s strastjo po pravičnosti in željo po varnosti. Tak-

šna "strastna inteligenca" (str. 79) je dejansko religiozna gorečnost, usmerjena na izboljševanje medosebnih odnosov.

Kaj to pomeni za religiozne institucije? "Prenos idealizirajoče domišljije, misli in čustvovanj v območje naravnih medčloveških odnosov ne pomeni uničenja cerkva, ki danes obstajajo. Ponudil bi jim predvsem sredstva za obnovo vitalnosti." Prevzem vrednot, ki se dotikajo celote človeških prizadevanj, bi obogatil njihovo življenje: "Na ta način bi cerkve zares lahko postale katoliške" (str. 82). To pa je mogoče le z opustitvijo zahteve po "ekskluzivni in avtoritativni poziciji" ali monopolnem položaju glede dostopa do idealnih ciljev.

Sodobni razvoj lahko pojmuje bodisi kot usihanje religioznih vrednosti bodisi kot priložnost za njihovo razširitev na novi podlagi. Naša vpetost v skupnost človeških dosežkov je vir vrednot, ki si jih polagamo kot prihodnje idealne cilje. Skupnost znanja ni večna in abstraktna podlaga, ampak enotnost "želja in smisla človeštva". Smo dolžniki nepretrgane človeške skupnosti, za katero prevzemamo odgovornost, tako da ohranjamo in širimo dediščino sprejetih vrednot. V tem je Deweyeva "skupna vera".

Dewey se torej na značilno pragmatističen način loteva religije z vidika njene funkcije v človeku, predvsem v njegovem družbenem življenju. Religioz-

nost pojmuje iz njenih učinkov v določanju vrednot za življenje skupnosti. Izgrajevanje človeštva kot najširše skupnosti idealnih smotrov zahteva tudi najširše poenotenje v delovanju naproti skupnim ciljem. Zato Dewey zavrača vsakršno monopolno zaprtost dostopa do teh najvišjih ciljev in išče skupno podlago v najbolj elementarnih medčloveških odnosih in prizadevanjih. Iz teh raste "skupna vera", ki pomeni skupno teženje k izboljšanju človekovega življenja na tem svetu. Znanstveni razum ima v njej zaveznico, ki

mu daje moč in zagon za postopni družbeni napredek.

Skupna vera je res vera brez "močnih" vsebin, brez takojšnjih odgovorov in napotkov za življenje. Ponuja pot dolgotrajnega, postopnega raziskovanja s skupnim naporom, ki se mu lahko pridružimo vsi. Lahko bi rekli, da nam Dewey v predstavljeni knjižici ponuja "minimum" religioznosti, ki pa ravno zato omogoča širino in inkluzivnost, ki so jo posamezni religijski sistemi mnogokrat žrtvovali za potrjevanje svoje lastne večvrednosti. Zares utelešena religioznost ne more

mimo povezovanja različnih pristopov k uresničevanju enotnega idealnega cilja, ki le tako lahko dejansko vstopa v svet. Dokončnemu odgovoru na vprašanje, kaj (ali Kdo) je ta poslednji, idealni cilj človeštva in človeka, se Dewey (morda namerno) izogiba. Ugovor proti njegovi skupni veri bi zato lahko bil, da se globina religioznosti ne izčrpa v horizontalni razsežnosti medčloveške skupnosti. Vendar širina ni nujno površinskost; tudi to nam dokazuje Skupna vera Johna Deweya.

Rok Blažič

**Irena Podobnik** je leta 2004 zaključila študij na Fakulteti za arhitekturo in na Akademiji za likovno umetnost, od takrat naprej dela kot arhitektka in še naprej slika. Svoja slikarska dela je predstavila na več samostojnih razstavah: na Fakulteti za arhitekturo (2001, 2002), v Zavodu sv. Stanislava (2004, 2006, 2007), v Galeriji Krka (2006). Trenutno se posveča materinstvu.

V svojem slikarskem ustvarjanju s pomočjo redukcije videnega in notranjega doživljajskega sveta preoblikuje vtise iz okolja v nove likovne kompozicije s poudarjeno strukturo in ploskovito obravnavo prostora.